

Høringssvar fra Norske Dansekunstnere til kunstnerøkonomi-utredningen "Kunstens autonomi og kunstens økonomi"

Vi viser til tilsendt høring på "Kunstens autonomi og kunstens økonomi", og oversender her vårt høringssvar.

Norske Dansekunstnere vil aller først takke for at departementet nå har gjennomført en ny utredning av kunstneres inntekter, da dette er noe vi har etterlyst i flere år. Vi ser oss imidlertid nødt til å påpeke det beklagelige i at knappe tidsrammer førte til at selve inntektsundersøkelsen måtte gjennomføres midt på sommeren, noe som høyst sannsynlig medvirket til at ikke flere enn 52 dansere og 28 koreografer er med i det statistiske grunnlaget.

Norske Dansekunstnere har vært i flere møter med Skarstein underveis i arbeidet og leverte et lengre skriftlig innspill 15.08.14. Vi takker utrederne for et omfattende og grundig arbeid, og for at vi opplever at det har blitt lyttet til innspillene som har kommet.

Utredningen tar utgangspunkt i den enkelte kunstner, snarere enn kunstsektorer, kunstformer eller bransjer. Det er interessant og utfyllende i forhold til en del andre utredninger i senere tid. Dog savner vi likevel noe større innslag av perspektiver omkring strukturelle kjennetegn ved de ulike kunstbransjer, i tilfeller der det er av stor betydning for inntektsforholdene. Innenfor scenekunst har eksempelvis Kulturrådets tildelingspraksis avgjørende innvirkning på dansekunstneres inntektsnivåer. Likeledes har liten eller større tilgang på arbeidsplasser ved faste institusjoner stor betydning for inntekter scenekunstnergruppene imellom.

NoDa støtter mange av utredningens anbefalinger. Dette høringssvaret kommenterer det vi anser som mest relevant for våre medlemmer.

1. SÆRDELES LAVE INNTEKTER FOR DANSERE OG KOREOGRAFER ref kap 3 og 4

Utredningen dokumenterer at både dansere og koreografer er blant de kunstnergrupper med aller lavest inntekt.

Gjennomsnittlig årsinntekt av kunstnerisk arbeid er så lav som kr 108.000 for dansere, og kr 154.000 for koreografer. Utviklingen fra 2006 har vært dramatisk negativ for dansere.

"Nedgangen er størst for dansere, som også i 2006 hadde en lav kunstnerisk inntekt.» (s45).

Både koreografer og dansere kompenserer noe ved økte inntekter fra kunstnerisk tilknyttet arbeid, som nå i snitt utgjør ca kr 100.000 for begge grupper. Men kompenseringen er ikke større enn at utredningen må konstatere at:

"Særlig har dansere og koreografer et lavt nivå [i total inntekt], langt lavere enn befolkningen forøvrig." (4.5.2.1 s45)

Ser man på scenekunstområdet isolert, åpenbarer det seg markante forskjeller. Mens alle de andre yrkesgruppene innen scenekunst hadde kunstnerisk inntekt på over 250.000kr – både i snitt og median, så hadde dansere et snitt på 108.000 og median på bare 64.000, og koreografer et snitt på 154.000 og median på 140.000 (tabell 4.13 s 47).

Situasjonen med dramatisk svake inntekter for dansekunstnere er ikke ny, som utredningen skriver på s47: *"At dansere og koreografer har dårlige inntekter er kjent fra tidligere undersøkelser."* Også Kulturutredningen 2014 uttrykte noe av det samme; *"(...) danserne befinner seg på bunnen av hierarkiet, mens skuespillerne og sceneinstruktørene har et relativt høyt lønnsnivå sammenlignet med andre kunstnergrupper."* (s186).

NoDa mener at disse faktum, som nå bekreftes i denne nye utredningen, påkaller å iverksette tiltak som er innrettet mot dansere og koreografer spesifikt. For eksempel gjennom tiltak via Kulturrådet, gjennom annen finansiering fra KUD, gjennom stipendkvoter, eller gjennom en mye større Skuespiller- og Danserallianse.

De særlig lave inntektene til dansekunstnere, og de dramatiske forskjellene innbyrdes mellom scenekunstnergruppene, beviser at det er nødvendig med et eget politisk fokus på dansekunst og dansekunstnere.

1.1 HVORFOR TJENER DANSEKUNSTNERE SÅ LITE?

-noen overordnede årsaker

«Det enkle svaret» er IKKE at det er blitt mindre jobb på hver fordi det er blitt flere dansekunstnere. Utredningen avliver denne hypotesen ved funnet om at respondentene innen dansekunst jobber mer, flere timer, med kunstnerisk arbeid enn ved forrige undersøkelse (s26). Ja det er blitt flere dansekunstnere, men det er også større aktivitet i dansefeltet enn noen gang. Jamfør bl.a. Røysengs rapport «Profesjonell dansekunst i Norge» (2011), der essensen var at «alt som kan telles i dansebransjen stiger». Men nå får vi bekreftet at det dessverre ikke gjelder for dansekunstneres inntekter.

«Det enkle svaret» er sannsynligvis at store deler av virksomheten er underfinansiert, det tildeles ikke tilstrekkelig midler til å lønne de involverte på et rimelig nivå, og/eller for alt arbeidet som faktisk utføres. Men momentene er flere, bl.a.:

- Jobbene er kortvarige, og det blir mange inntektsløse opphold mellom jobber.
- Bare en liten andel av aktiviteten skjer på områder med tariffavtaler.
- Det er et press om å ta imot penger som næringsdrivende i stedet for som arbeidstaker, uten at dette reflekteres i nivå på honoraret.
- Tilbudet av arbeidskraft er større enn etterspørselen.
- Dansekunstnere mangler vederlag som inntektskilde.

2. MARKEDSINTEKTER ref kap 8, 9, 12, 13, 14

Lønn fra kunstnerisk arbeid og salgsinntekter, her kalt markedsinntekt, utgjør 89% av danseres kunstneriske inntekt og 67,8% av koreografenes (det øvrige utgjøres av stipend). Disse andelene tilsier at det er her endringene til det bedre må skje for å påvirke dansekunstneres inntekter i betydelig grad.

2.1 EN GOD LØNN?

En åpenbar grunn til dansekunstneres lave inntektsnivå er at svært få dansekunstnere får arbeidsopphold på arbeidsplasser som har gode lønns- og arbeidsvilkår. Teaterinstitusjonene er eksempler på slike arbeidssteder som tilbyr gode, tariffestede lønns- og arbeidsvilkår. Vi savner at utredningen poengterer hvilken positiv betydning gode tariffregulerte arbeidsvilkår ved institusjonene representerer for store kunstnergrupper som bl.a. skuespillere, musikere, dansere, regissører, m.fl. For dansekunstnere er den lave institusjonsinnblanding i deres yrkesøkonomi helt klart medvirkende til lave snittlønninger.

- NoDa påpeker at det eksisterer behov for flere institusjoner innen dansekunst, der dansekunstnere (i perioder) kan oppnå gode tariffregulerte lønns- og arbeidsvilkår. Flere faste institusjoner for dansekunst er forøvrig viktig av også helt andre grunner.
- Enda viktigere for arbeidsvilkårene til majoriteten er å oppgradere den økonomiske statusen i kunstsektoren(e) utenfor institusjonene. Alle verken skal eller bør jobbe på faste institusjoner. Kunstverden utenfor institusjonene er en stadig større sektor der tusenvis av kunstnere har sine karrierer og leverer en svært omfattende kunstproduksjon. Det bør kunne forventes at en scenekunstner skal ha rimelig gode lønns- og arbeidsvilkår uavhengig av om vedkommende nedlegger sitt arbeide i en jobb finansiert av departementet eller en jobb finansiert av Kulturfondet. Jmf. 2.1.1.

2.1.1 Kunnskapsheving nødvendig ref kap 16 og 15

For å kunne oppgradere den utenom-institusjonelle sektoren må det produseres mer kunnskap, oversikt og innsikt om denne omfattende kunstsektoren. Slik kan offentligheten bedre diskutere og definere den, i stedet for at den i dag ofte kategoriseres utfra hva den ikke er ("ikke-institusjonell"). Innenfor Kulturrådets forvaltningsområde finnes altfor lite statistikk og kunnskap om forhold som antall personer, antall årsverk, lønnsmasse, skatteinngang, produksjonstakt, verdiskaping, ringvirkninger, etc. Endel slike parametre bør være mulig å hente ut nå som kulturrådet har fulldigitalisert søknadsprosesser, søknadsbudsjetter og rapportering.

For politikkutforming, for synliggjøring og statusheving av dette feltet er det nødvendig med et mer dokumentert grunnlag.

NoDa vil tilråde en styrking av FoU-virksomheten i Kulturrådet, som omtales under kap 16 "Innhenting av kunnskap".

Dette vil imidlertid neppe være tilstrekkelig. I kap 15 beskriver Utredningen en mulig opprettelse av en ny instans. I de foreslåtte oppgavene til denne instansen inngår monitorering av støtteordninger og resultater, utredning og analyser. Dette kan fylle en viktig funksjon i målet om økt kunnskapsgrunnlag.

2.1.2 Kulturrådets tildelingspraksis

Hoveddelen av virksomheten innen dansekunst er finansiert av Kulturrådet, og vår påstand er at det meste er underfinansiert. Dog er ståpå-viljen høy og penger ikke nødvendigvis den viktigste drivkraft, men kjernen i norsk profesjonell dansekunstbransje skal ikke basere seg på frivillighet og idealisme. Den skal være omfattet av profesjonelle rammer som inkluderer rimelige arbeidsvilkår og lønn, for å levere et tilbud av profesjonell dansekunst tilbake til samfunnet. Kulturrådet må til fulle ta innover seg dette perspektivet.

2.1.2.1 Normale lønninger må anerkjennes

Kulturrådet må respektere skikkelige lønninger til koreografen og andre involverte. Vi får tilbakemeldinger fra koreografmedlemmer som får søknader avslått av Kulturrådet, og som mottar signaler om at lønnsbudsjettene er for høye, - selv om de er innenfor normale tariffer på teaterområdet. Mange koreografer tør ikke engang å søke om skikkelige lønninger til alle involverte, fordi risikoen for avslag da er for høy. Det er ikke slik at kunstnere er innom den prosjektbaserte sektoren for å eksperimentere litt imellom bedre betalte jobber. De fleste koreografer og dansere har hele sine karrierer i dette markedet. Koreografer og dansere har også familier å forsørge, og skal man inkluderes i samfunnets velferdsordninger, avhenger det av arbeid og inntekt. I denne sektoren er det mange ubetalte perioder mellom jobber. Dersom lønningene i tillegg skal være lave når man faktisk jobber, så representerer Kulturfondsfinansiering en fattigfelle for kunstnerstanden. Kulturrådet må luften ut eventuelle holdninger om at kunstnere skal klare seg på lav lønn, og eventuelle holdninger om at pengene skal strekkes for å nå mange. Som bevilgende myndighet kan Kulturrådet gjennom

sin tildelingspolitikk vise ansvarlighet overfor kunstneres levekår, eller ikke – og det er et valg som handler om verdier.

Tildelingskulturen må innskjerpes, det bør være et ledelsesansvar, men etter vår kjennskap har ikke sittende ledelse noen bevisst holdning omkring dette.

NoDa mener at dersom det ikke skjer en holdningsendring bør det vurderes å innføre reguleringer av lønns- og arbeidsvilkår ved tildelinger over en viss størrelse.

2.1.2.2 Kunstnerskapsperspektivet

Kunstnerskapsperspektivet må gis vekt i tildelingspolitikken. Vårt inntrykk er at dette gis liten vekt i dag, og viktige stemmer i norsk dansekunst forstummer og forsvinner. Dette handler om balansen mellom ivaretagelse av lange og betydningsfulle kunstnerskap og karrierer versus å stimulere underskogen og støtte nye risikovillige talenter/kunstnere. Kulturfondet skal stimulere eksperimentering og nyskaping, men dersom det nye og uetablerte til enhver tid skal fortrenge bestående og etablerte kunstnere, blir kunstarten både fattig og historieløs. Skal godt etablerte og modne kunstnerskap ha sin plass i Kulturrådet? Hvis ikke har vi et hull i finansieringsstrukturen.

NoDa mener at hvis ikke godt etablerte og modne kunstnerskap ha plass i Kulturrådet så må det etableres andre finansieringsmodeller for å ivareta disse kunstnerskapene.

2.1.2.3 Produsentfunksjoner

Tildelingspolitikken må anerkjenne et høynet nivå i søknadsbudsjettene basert på betydelige beløp til produsenttjenester og administrasjon. Det er nødvendig i en stadig mer profesjonalisert verden. Dansekunst har tradisjonelt hatt en svak ivaretagelse av produsentfunksjoner, finansieringen har ikke gitt rom for annet enn at koreografen må påta seg den oppgaven også. Produsenter profesjonaliserer virksomhetene overfor omgivelsene og skaper økt salg av produksjonene. Produsenter profesjonaliserer virksomhetene også internt, og skaper bedre arbeidsvilkår for involverte kunstnere.

NoDa mener Kulturrådet må anerkjenne betydelige kostnader til produsentfunksjoner.

2.1.2.4 «mer til færre»

Punkt 2.1.2.1 og 2.1.2.3 over øker kostnadene per produksjon, og alle de ovenstående punktene har den konsekvens for pengefordelingen at det vil bli gitt mer til færre. Primært ønsker NoDa at bevilgningene økes for å ivareta bedre arbeidsvilkår. Vi har allerede med dagens tildelingsnivå et større antall kompetente koreografer som må leve med lange, ufrivillige opphold i produksjonen sin pga. knappheten på midler. Men uansett, innenfor ethvert gitt rammebeløp, mener NoDa at det må gis tilstrekkelig til færre, istedenfor litt for lite til flere. Prosjekter må utrustes med reelle budsjetter som innrømmer de involverte rimelig gode arbeidsvilkår og en lønn på nivå med tariffen. NoDa er opptatt av at det skal være mulig for noen å leve av denne virksomheten, og ikke en rett for alle til å få prøve seg.

2.1.3 Den Kulturelle Skolesekken

- arbeidsmarked med forbedringspotensial ref kap 14.7

2.1.3.1 Felles avtaleverk

Den Kulturelle Skolesekken utgjør et meget betydelig arbeidsmarked for kunstnere. Det har tidligere ikke eksistert noe avtaleverk som regulerer lønns- og arbeidsvilkår, men i 2012 gjorde Kunstnernetverket og fylkeskommunene et nybrottsarbeide og fremforhandlet en rammeavtale for DKS-arbeid. Men ikke alle fylker har villet benytte den i ettertid og videre reforhandlinger har strandet pga uoverensstemmelser blant fylkeskommunene. Det er nylig gjort reforhandlinger og tegnet ny revidert avtale med Akershus fylkeskommune alene. Et felles og bindende avtaleverk for arbeid som utføres for DKS, uavhengig av fylkesgrenser, ville vært et godt bidrag til forutsigbare og gode lønns- og arbeidsvilkår for kunstnere.

NoDa støtter derfor anbefalingen i kap 14.10 om "Et felles avtaleverk for å bidra til at kunstnere får gode lønns- og arbeidsvilkår og lik lønn for likt arbeid med Den Kulturelle Skolesekken".

2.1.3.2 Styrke bestillerkompetansen

I tillegg vil NoDa bemerke at bestillerkompetansen er veldig ulik i de ulike fylkeskommunene. En profesjonalisering av dette leddet ville bidratt til en mer kompetent, adekvat og likeverdig behandling av kunstnere. God bestillerkompetanse trygger også kvaliteten i tilbudet overfor brukerne/publikum. Dette vil bidra til å styrke ordningens legitimitet og status både hos publikum/brukerne, hos de profesjonelle kunstnerne, og i opinionen. Vi har forståelse for at det kan være ressursmessig utfordrende å besitte kompetanse innen alle kunstfelt i hver fylkeskommune, så vi foreslår at det vurderes ulike modeller for samordning, som innebærer at man får nyttiggjort seg kompetansemiljøer også utenfor egen fylkesorganisasjon.

NoDa foreslår at det vurderes tiltak for samordning mellom fylkeskommunene som bl.a. kan styrke bestillerkompetansen, sikre kvaliteten i tilbudet, og skape mer trygge og forutsigelige rammer for søknadsbehandlingen i dette betydelige arbeidsmarkedet for kunstnerne.

2.1.4 Urovekkende tendenser i dagens arbeidsmarked

Urovekkende tendenser i arbeidsmarkedet som truer lønns- og arbeidsvilkårene til dansekunstnere er beskrevet i vårt innspill av 15.08.14 til utredningen og vi viser til dette, kap 3.2. Der skriver vi om ufrivillig næringsdrivende i stedet for arbeidstakerstatus, om studenter som fortrenger profesjonelle og ødelegger betalingsviljen, om at det er større tilbud enn etterspørsel, i tillegg til forannevnte tildelingspraksis i Kulturrådet.

2.1.4.1 Ufrivillig næringsdrivende

Utredningen har i kap 9 fanget opp at det er utfordringer knyttet til hvorvidt en aktivitet skal regnes som næringsvirksomhet eller ikke, og hvordan inntektene skal behandles. NoDa opplever at våre medlemmer i omfattende og økende grad presses til å ta imot honorar som næringsdrivende istedetfor lønn som arbeidstaker, fordi den som betaler for arbeidet ønsker å slippe arbeidsgiveravgift, innberetning av skatt og arbeidsgiveransvar. Endringen av tilknytningsform til næringsdrivende medfører som oftest ikke noe høyere honorar, imidlertid får danseren mange negative konsekvenser, som bl.a. tapte trygderettigheter, manglende yrkesskadeforsikring, og at fremforhandlede tariff- og normalavtaler mister sin gyldighet. Ved engasjement av dansere mener vi det meget sjelden er rett lovanvendelse å engasjere dem som næringsdrivende. NoDa er derfor glad for at utredningen foreskriver at «Tydeliggjøring og tilgjengeliggjøring av informasjon, samt opplæringstiltak rundt dette regelverket, vil kunne medvirke til økt kunnskap og føre til holdningsendringer hos både oppdragstaker så vel som oppdragsgiver.» (s121).

NoDa støtter anbefalingen i kap 9.6 om at «Det bør iverksettes tiltak for å skape holdningsendringer (...) og økt kunnskap om forholdet lønnsinntaker/næringsdrivende».

2.2 MULIGHETER FOR UTVIDEDE MARKEDSINNTEKTER

Mer spillinger av hver produserte forestilling er lik mer salg og betyr mer jobb og inntekt til de involverte. Innen dansekunst (og fri scenekunst for øvrig) spilles mange produksjoner meget få ganger i Norge. NoDa kan peke på en hel rekke relevante tiltak for å få økt antall spillinger av hver produksjon, disse beskrives i kap 5.1-5.11 i vårt innspill av 15.08.14. Her trekker vi kun frem noen få eksempler.

2.2.1 Turnenettverk

Innen dansekunst er det behov for å bygge turnenettverk nasjonalt. Det er viktig å bygge videre på det vi har, som bl.a. Riksteatret, scenekunstbruket (DKS/skoler), etc, men dette er for marginalt. Det er behov for en mye sterkere innsats på nettverk og kompetansespredning mellom arrangører innenfor dansekunst, både hva gjelder kunstnerisk, publikumsmessig og produksjonsteknisk kompetanse på dansekunst. NoDa mener det er naturlig at Dansens Hus har en drivende rolle i denne nettverksbyggingen, et arbeid de har påbegynt men som savner ressurser. Det er nødvendig med flere og ulikartede nettverk, for å ivareta mangfold, publikumsgrupper, geografi og maktspredning.

NoDa vil understreke behovet for en styrket innsats på nasjonale turnenettverk.

2.2.2 *Utenriksdepartementets reisestøtteordninger ref kap 12.6-7.*

Selv om markedet i Norge så definitivt har uutnyttede potensialer, så er det få mennesker i Norge, mens verden utenfor er et enormt marked for dansekunst, - en kunstform som flyter problemfritt over alle landegrenser. Den norske dansebransjen holder høy kvalitet, er internasjonalt orientert og etterspurt på teatre og festivaler i utlandet. For mange norske kompanier og koreografer er det internasjonale markedet fundamentalt for opprettholdelse av aktivitets- og driftsgrunnlaget. Jamfør også svakt utbygd nettverk og økonomi for turnering av danseforestillinger i Norge. Muligheten til å søke og få reisestøtte fra UD's budsjett er som regel en utløsende faktor for at reisene lar seg realisere. Et programmerende teater eller festival vil typisk besørge kost og losji samt betale et nøkternt honorar, men som regel ikke dekke reiseutgiftene fra Norge. Et marginalt tilskudd fra Norge for å dekke flybilletter vil altså realisere store verdier fra andre aktører, utenfor landet, og tilrettelegge for økt aktivitet og internasjonal utveksling for landets kunstnere. NoDa er derfor sterkt bekymret for de dramatiske nedskjæringene i disse midlene for 2014 og 2015. Reduksjonene struper tilgangen til det internasjonale markedet for norske dansekunstnere, og kan ødelegge de markedsposisjonene endel norske koreografer har bygget seg opp i utenlandske nettverk.

NoDa støtter anbefalingen i kap 12.7 om at "Ordninger som støtter prosjekter med potensial for å lykkes både kunstnerisk og økonomisk i internasjonale markeder må styrkes. Spesifikt gjelder dette Utenriksdepartementets midler for kulturprosjekter og reisestøtte."

2.2.3 *Regional utvikling utvider danseNorge*

Det har i senere år skjedd en markant vekst av regionale virksomheter innen profesjonell dansekunst, såkalte regionale kompetansesentre for dans. Disse fyller mange funksjoner på en ressurseffektiv måte, innen et vidt spekter av formidling og produksjon, samt kompetanse- og publikumsutvikling. Utviklingen skaper mer virksomhet innen dans, flere visninger av forestillingene som lages nasjonalt, mer lokal produksjon av dansekunst, og nye arenaer for dans. Utbredelsen gjør at mye større deler av befolkningen, spredd over hele landet, får et tilbud om dansekunst. Disse regionale sentrene er en type infrastruktur med et åpenbart driftsperspektiv, og passer dårlig innunder dagens prosjektfinsieringsform under Kulturfondet. Den betydelige andelen lokal medfinansiering (60/40) styrker poenget om at sentrene bør overflyttes til en mer stabil finansieringsform. Solberg-regjeringen skrev i sin tilleggsproposisjon til Statsbudsjettet i november 2013, under kap 324 post 78 at: "Regjeringen ønsker å bidra til å utvikle regionale kraftsentra på scenekunstfeltet." Vi vil i så henseende henstille sterkt til å bygge på dette som har oppstått nedenfra.

Noda støtter anbefalingen i kap 14.10 om at "Kommuner og fylkeskommuner må ansvarliggjøres for å løfte kunstpolitikken som et eget politikkområde også regionalt og bidra til en felles offentlig satsning."

2.2.4 Færre søknader - flere visninger

NoDa ønsker at det etableres en mekanisme som innebærer at et tilsagn om produksjonsmidler fra Kulturrådet samtidig gir opsjoner på x kr i spillemidler (gjestespillmidler). Dette er ikke en ny støtteordning, men en automatisk mekanisme med en avsetning knyttet til seg, og midlene i denne avsetningen kan hentes fra dagens gjestespillordning, med noe styrking. Hensikten bak forslaget er todelt: 1) å redusere byråkrati på begge sider av bordet. Kunstneren skriver færre søknader om gjestespill, og administrasjon og fagutvalg i kulturrådet får færre søknader å behandle. 2) å øke antall visninger av hver produksjon. En slik "opsjonsmekanisme" på gjestespillmidler vil muliggjøre at kunstneren kan inngå avtaler med arrangører allerede fra det tidspunkt tilsagn om produksjonsmidler blir kjent, i stedet for som i dag at man først etter premieren skal søke gjestespillmidler, avvente en lang saksbehandling før man vet om man kan spille produksjonen på ny. Denne tidsforsinkelsen medfører i dag at flyten i prosjekter er dårlig, og med tiden øker behovet for (og kostnadene til) gjenopptakelsesprøver og overtakelsesprøver. All saksbehandlingen medfører også at kunstnere må takke nei til invitasjoner fra teatre/festivaler fordi svaret om gjestespillmidler ikke vil foreligge i tide.

NoDa foreslår at det innføres en mekanisme for spilleopsjoner knyttet til produksjonstilsagn i Kulturrådet.

3. VEDERLAG OG STIPEND ref kap 7

3.1 VEDERLAG

Vederlag er dessverre ikke en inntektskilde for dansekunstnere; 0,0% av inntekten til både dansere og koreografer er fra vederlag (tabell 7.1 s82).

I forbindelse med audiovisuelle produksjoner der dans og koreografi inngår har vederlag en viss relevans for dansekunsten. Beløpene som blir dansekunstnere til del gjennom Norwaco er imidlertid av beskjedne størrelse (200-500.000 kr årlig) og forvaltes kollektivt. Disse vederlagene er nå under sterkt press, både ved at dansekunstnere presses til å overdra rettigheter i første instans ved kontraktsinngåelsen, og ved at kringkastere og kabeldistributører utfordrer den tradisjonelle vederlagsbetalingen basert på tekniske endringer som AVL ikke fanger opp.

Individuelle vederlag fra privatkopiering er beskjedne og tilkommer kun noen titalls dansekunstnere i året, disse inntektene er derfor lite relevant i en overordnet kontekst.

NoDa ønsker å poengtere at dansere og koreografer ikke har vederlagsinntekter, i motsetning til andre kunstnergrupper.

3.2 STIPEND

NoDa vil sterkt fremheve stipendenes betydning i kunstnerpolitikken. Stipendene har svært direkte effekt på en kunstners hverdag, levestandard og karriereløp. Arbeidsstipend og langvarige stipend har en uvurderlig betydning for den enkelte kunstner; for å overleve økonomisk og stå lengre i karrieren, og for å oppnå videreutvikling og fordypning. Utredningen viser at stipenders andel av kunstnerisk inntekt for dansere er 11%, og for koreografer 32,2%.

Basert på den særdeles lave inntektssituasjonen versus andre kunstnergrupper og fraværet av vederlagsmidler mener NoDa at det er grunn til en økt prioritering av dansere og koreografer i kvotefordelingen av stipender.

3.2.1 Arbeidsstipender og stipender for etablerte og seniorkunstnere

Det er særlig behov for flere arbeidsstipender og stipender for etablerte og seniorkunstnere. Etter hvert som man kommer i 30-årene og videre blir ansvar for familie, hus og hjem stadig mer presserende. Da blir dansekunstners svake inntektsnivå, mangelfulle opptjening av sosiale rettigheter og generelt usikre og ustabile arbeidsliv en stadig tøffere virkelighet å leve under. Stipend er derfor ekstremt viktige også senere/sent i karrieren, for å holde kompetente folk i faget, - stipend gir en viss økonomisk trygghet (midlertidig), det gir inspirasjon og motivasjon, og det gir mulighet for videreutvikling mot noe som kan føre til mer arbeid. For kunstens del og for publikums del er det også viktig å beholde kompetente og erfarne dansekunstnere. At det eksisterer et aldersspenn i danserpopulasjonen, og ikke bare unge sprettballer, er viktig for at danseforestillinger skal kunne speile samfunnet vårt og skape identifisering og relevans hos publikum.

Vi registrerer at utredningen i sin anbefaling for scenekunst i kap 4.5 skriver at scenekunstnere "bør få prioritet i kvotefordelingen av stipend for etablering og talentutvikling i Statens Kunstnerstipend ..".

NoDa vil understreke behovet for arbeidsstipend i de etablerte faser av karrieren, og understreke behovet for langvarige stipender for etablerte og for seniorer.

3.2.2 Stipender særlig viktig for koreografene

Bransjen er fullstendig avhengig av koreografene, som skal initiere og skape nye arbeidsplasser for alle andre. Arbeidsstipend setter koreografer i stand til å utvikle nye kunstneriske ideer, og forberede og finansiere nye prosjekter. Det bør vurderes å innføre en egen stipendkvote for koreografer for å sikre disse midler.

NoDa mener at det bør bli flere arbeidsstipend og langvarige stipend til koreografer.

3.2.3 Diversestipend for nyutdannede

Det gamle kunstfagstipendet ble avviklet ved inngangen til 2000-tallet, men etter få år erstattet med Stipend for gjennomført kunstutdanning. Det nye stipendet ble målrettet til de kunstnergrupper som hadde de vanskeligste økonomiske kårerne etter endte studier – og den gang som nå var det nettopp dansekunstnere og visuelle kunstnere. De seneste årene har det pågått en ny omstrukturering av dette stipendet, og det heter i dag Diversestipend for nyutdannede. Vi ser nå en utvikling der de svakest økonomisk stilte kunstnergruppene blir mindre prioritert enn i tidligere ordning, tross KUDs lovnader om det motsatte. Dels skyldes dette en utvidelse av målgruppen; flere kunstnergrupper enn før er gitt adgang til å søke stipendet. Dels er den nye stipendinnretningen mindre treffende for dansere fordi den vektlegger etableringsplaner og det å etablere seg. Det treffer skapende kunstnere bedre enn utøvende kunstnere, dansere skal (prøve å) bli hyret av andre, og en eventuell etablering i yrket er for en stor del opp til noen utenfor dem selv, og vil uansett ikke kunne evalueres på tidspunktet stipendvurderingen skal skje, som er høsten etter uteksaminering. OBS: Under 7.5.3.4 på side 93 berettes at diversestipend for nyutdannede i 2014 økte med over en million kr fra året før, for dansekunstners del. Her har nok ikke utrederne fått med seg at stipendet var under innfasing, og at økningen skyldtes konvertering av stipendmidler fra gammel til ny ordning.

NoDa forventer at dansekunstnere ikke tildeles mindre stipendandeler enn tidligere ved overgangen til ny stipendordning, da grunnlaget for prioritet nå påny bekreftes i denne kunstnerinntektsundersøkelsen.

3.2.4 Organisering av stipendsystemet

Utredningen konkluderer med at stipendsystemet er godt og bør opprettholdes. Denne konklusjonen er i tråd med NOU'en Kulturutredningen 2014, men står i kontrast til anbefalingen fra "Gjennomgang av Kulturrådet". Sistnevntes behandling av stipendsystemet er vi sterkt kritiske til, og viser i denne forbindelse til vårt hørings svar til Gjennomgangen av Kulturrådet. Jamfør også vårt innspill av 15.08.14 til kunstnerøkonomiutredningen, kap 2.7.

Vi viser på dette punkt også til høringssvaret fra Kunstnernetverket, og støtter dette.

NoDa støtter utredningens anbefaling i kap 7.10 om at «Stipendstrukturen i Statens Kunstnerstipend er i hovedsak god og bør opprettholdes, men det bør være en viss fleksibilitet i fastsetting av kvoter og stipendordninger for de ulike kunstnergruppene»

3.2.5 Lønnsjustering av stipend

Over årene har det foregått en betydelig realnedgang i den delen av kunstneres inntekter som staten selv fastsetter. Vi viser for øvrig til Kunstnernetverkets høringssvar på dette punkt (kap 2.2).

NoDa støtter utredningens anbefaling i kap 7.10 om at "De langsiktige stipendene bør reguleres opp mot gjennomsnittet for lønnsutviklingen i samfunnet for øvrig".

4. SKUESPILLER- OG DANSERALLIANSEN ref kap 4

Skuespiller- og danseralliansen er et treffsikkert verktøy for å bedre levekårene til dansere og skuespillere som har en arbeidsvirkelighet med midlertidige arbeidsforhold. Alliansen er en smart modell som ivaretar en god stamme av yrkesgruppen, og besørger lønn og sosiale rettigheter mellom alle de midlertidige jobbene. Alliansemodellen stimulerer til kunstnerisk aktivitet, og har mekanismer som gjør at de som er omfattet til enhver tid er blant de mest aktive utøverne i landet. Alliansen erstatter kostnader som NAV ellers ville måtte tatt, og er langt mer hensiktsmessig enn NAV i alle henseende for den aktuelle yrkesgruppen utøvende kunstnere. Alliansen bidrar til kompetanseutvikling og gir dansere mulighet til å bli lengre i yrket. Gjennom detaljert informasjonsinnhenting og statistikkføring over sine ansattes arbeidsforhold bidrar Alliansen med sårt tiltrengt kunnskap om arbeidsmarkedet for dansere og skuespillere.

Skuespiller- og Danseralliansen er nå i slutfasen av et treårig prøveprosjekt i begrenset omfang med et beskjedent antall kunstnere, og har vist at ordningen oppfyller formålet og fungerer etter hensikten. NoDa vil imidlertid presisere at dersom alliansen skal fungere som et avbøtende tiltak på frilans scenekunstneres levekår, som tiltenkt, så må den romme mange ganger det antallet kunstnere som er ansatt for prøveprosjektfasen.

Vi viser for øvrig til Skuespiller- og Danseralliansens eget høringssvar, og stiller oss bak dette.

NoDa er tilfreds med at utredningen har inntatt følgende anbefaling i kap 4.5.4:

«Skuespiller- og Danseralliansen AS (SKUDA) skal evalueres, men man ser allerede ut fra erfaringene i dag og fra mangeårig erfaring fra Sverige at dette er et viktig kunstpolitisk tiltak for å bidra til at kunstnere kan få lønn for sin kunstneriske virksomhet. Ordningen bør eventuelt utvides, og det bør vurderes om den også kan gjelde andre kunstnergrupper, for eksempel musikere.»

NoDa oppfordrer departementet til å gjøre Skuespiller- og Danseralliansen permanent og til på sikt å mangedoble antallet omfattede kunstnere.

5. OPPHAVSRETT OG ÅNDSVERKSLOVEN ref kap 6

Åndsverksloven må bringes i takt med tidens utfordringer og intensjonene bak må sikres, slik at kunstnere ikke blir sittende igjen tomhendt i en tid der deres audiovisuelle verker vises og utnyttes mer enn noen gang, - på flere plattformer, flere gadgets, flere måter, og med flere funksjonaliteter.

Vi viser til Kunstnernetverkets tidligere innspill av 17.10.13 til revisjon av Åndsverksloven, som gjør utførlig rede for sentrale prinsipper for kunstnere som bør ivaretas i den pågående lovrevisjonen.

5.1 Kunstnere presses til å overdra rettigheter

I kap 6.3.2 "Styrking av kunstneres rettigheter i kontraktsforhold" skriver utredningen høyst betimelig om hvordan det eksisterer et press på den individuelle kunstner om å overdra alle rettigheter til fremtidig bruk og vederlag, allerede ved (første) kontraktsinngåelse. Vi erfarer fra våre medlemmer at særlig TV- og filmprodusenter er urokkelige på dette premisset, og det blir "take it or leave it" for den enkelte kunstner.

NoDa er derfor meget glad for anbefalingen i kap 6.5 om "å innføre krav om rimelig vederlag til kunstnere for sekundærbruk av deres verk".

5.2 Vederlag fra tredjepart (videresending)

I kap 6.3.1.1 TV-distribusjon og videresendingsbegrepet har utredningen helt riktig fanget opp at de tradisjonelle vederlagene fra videresending nå angripes av distributørene, som uthuler åndsverkslovens prinsipper om videresending gjennom retorikk bygget på tekniske endringer og innbyrdes avtalemakeri mellom distributør og kringkaster. Dersom disse sterke kommersielle kreftene lykkes med å underminere vederlagsinntektene og med det størsteparten av Norwacos virksomhet, vil det få ødeleggende konsekvenser for kunstnere og det norske organisasjonslivet på kunstområdet. Norwaco har gjennom sine 30 år fordelt over 2,5 milliarder kr tilbake til rettighetshavere og deres organisasjoner for bruken av åndsverk på det audiovisuelle området. Det haster derfor nå svært med å oppdatere åndsverksloven i forhold til den teknologiske utviklingen.

NoDa støtter sterkt opp om anbefalingen i kap 6.5 om at "Opphavspersoners rettigheter ved utnyttelse av tredjepart bør vernes og styrkes."

5.3 Avtalelisens

Utredningen beskriver hvordan Norge i likhet med andre nordiske land har etablerte og velfungerende avtalelisensordninger for sekundærbruk av åndsverk. NoDa er glade for den generelle avtalelisensen som departementet nylig har foreslått, den vil gjøre det lettere og raskere for skapere og leverandører av nye tjenester å få tillatelse – og yte vederlag for - nye utnyttelsesformer av kunstneres verk. Den raske teknologiske utviklingen gjør at det hele tiden utvikles nye tjenester og tilbud, da er det gunstig å ha et effektivt verktøy som generell avtalelisens for å få nye tjenester raskere klarert og ut på markedet.

NoDa støtter anbefalingen i kap 6.5 om at "Avtalelisensløsningen som et verktøy for enkel klarering av rettigheter og sikring av vederlag for rettighetshavere bør brukes og vernes."

6. NÆRINGSASPEKTET ref kap 9

Vi viser til Kunstnernetverkets omfattende høringssvar på dette punkt og støtter det. Spesielt vil vi trekke frem at for våre koreografmedlemmer, som stort sett er drivere av små virksomheter, vil forenklinger i regelverk bl.a. knyttet til revisjon/særattestasjon bety en stor administrativ kostnadsbesparelse.

Opptjening og adgang til velferdsordninger, som for eksempel sykepenger og foreldrepenger, samt pensjon og forsikringsordninger er et svært sentralt tema i en politikk for kunstneres levekår. Vi hadde håpet at utredningen skulle pløyd dypere og vist en vei gjennom dette komplekse feltet, men innser at det er en for omfattende oppgave for denne anledningen.

NoDa støtter sterkt opp om anbefalingen i kap 9.6 om at «Det bør iverksettes en større helhetlig utredning for å se på mulighetene til å styrke kunstnerens sosiale rettigheter, som for eksempel gjennom egne forsikringsordninger for pensjon og sykepenger, og hvor det vurderes hvordan kunstnere med stor variasjon i tilknytningsform kan sikres en sømløs opptjening av rettigheter uavhengig av tilknytningsform.»

7. KUNSTPOLITIKK – ET EGET POLITIKKOMRÅDE ref kap 15

Utredningen tar til orde for et styrket fokus på kunstpolitikk og kunstnerpolitikk, og det er vanskelig å ikke være enig i dette utgangspunktet. Like fullt er det meget vanskelig å være positiv til en ny instans på det grunnlaget utredningen legger frem, med et uklart mandat som spriker i alle retninger. NoDa er meget skeptisk til å opprette et organ og et styre som skal gis makt og myndighet til å utforme og forvalte kunstpolitikk, da vi prinsipielt mener at politikken må ligge i hendene på politikerne, som er representative, valgbare og del av et åpent, transparent og demokratisk beslutningssystem. Vi er grunnleggende skeptisk til å outsource politisk makt til styrer og stell med begrensa åpenhet og uklare agendaer. Utforming av kunstpolitikken skal og bør ligge i Stortinget. Kunstnernes representative organisasjoner bærer i seg den mest presise kunnskapen om utfordringer og behov i de respektive kunstfeltene, og gjennom møter og dialog med kulturpolitikere er det i dag kort vei fra kunstnerne og til politikikutforming og virkemiddelbruk. Et nytt organ må på ingen måte føre til at veien blir lengre mellom kunstnere og politikerne, ei heller at virkemiddelbruken og redskapene til å foreta kunstpolitiske grep flytter seg fra politikernes bord og ut til eksterne organer. Dagens dynamikk mellom kunstnernes organisasjoner og politikerne har ført til veldig mye god utvikling for kunstfeltene, og vi mener at ivaretagelse av dette demokratiperspektivet er den beste garantien for å fatte treffende politiske beslutninger for kunstbransjene også i fremtiden.

Når dette er sagt, er vi ikke fremmed for å vurdere videre hvorvidt en ny instans kan ha en misjon innenfor en mye snevrere portefølje av mandat/oppgaver enn det som nå er beskrevet i utredningens kap 15.4. Vi tenker bl.a. på mer spesifikke kunstnerpolitiske agendaer enn generelt kunstpolitiske. Bl.a. tror vi at statens stipendordninger kan forvaltes av et slikt nytt organ med kunstnerpolitisk fokus. Vi tror det bør avgrenses mot det internasjonale markedet og mot de mer agentpregede mandatpunktene. Spesielt begeistret er vi for punktene i det foreslåtte mandatet som handler om økning av kunnskapsgrunnlaget, bl.a. «Løpende følge med på og analysere kunstnernes økonomi og inntektsmuligheter, for eksempel gjennom en egen analyseenhet.», og likeledes «Initiere egne utredninger og undersøkelser for å måle effekt av tiltak i kunstnerpolitikken.». Dette er virksomhet vi ønsker svært velkommen, jamfør også vårt punkt 2.1.1 tidligere i dette høringssvaret. Hvorvidt en ny instans skal være underlagt eller frigjort fra Kulturrådet er et vanskelig spørsmål som er for tidlig å mene noe om så lenge et eventuelt mandat er meget uklart.

NoDa er skeptisk til et nytt organ på det foreliggende grunnlaget, og understreker at det er avgjørende viktig å verne om demokratiperspektivet. NoDa ser likevel at det er oppgaver innenfor kunstnerpolitikk og kunnskapsproduksjon som med hell kan styrkes gjennom nye initiativer.

Vi ser frem til videre arbeid med kunstnerpolitikken!

Vennlig hilsen Norske Dansekunstnere

Peder Horgen
forbundsleder